

30 LAT KRAJOWEJ REPREZENTACJI REGIONALNYCH TOWARZYSTW KULTURY

W grudniu 1980 r. podczas spotkania grupy przedstawicieli regionalnych towarzystw kultury z ministrem kultury, wicepremierem Józefem Tajchmą, wiceprzewodniczący Dolnośląskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego we Wrocławiu Anatol Jan Omelaniuk uzasadniał konieczność uwolnienia stowarzyszeń kulturalnych od zależności od organów administracji państwowej i postulował usamodzielnienie krajowej reprezentacji stowarzyszeń kulturalnych. Głos ten spotkał się z aprobatą zgromadzonych i propozycją zgłoszenia tego postulatu na najbliższym Kongresie Regionalnych Towarzystw Kultury. Do tych spraw wrócono jeszcze w marcu 1981 r. we Wrocławiu na zebraniu przedstawicieli wiodących towarzystw działających na Śląsku, tj. Katowickiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego, Opolskiego Towarzystwa Kulturalno-Oświatowego, Dolnośląskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego, Lubuskiego Towarzystwa Kultury, Jeleniogórskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego, Wałbrzyskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego oraz Legnickiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego. Postanowiono wówczas zaproponować Kongresowi uwolnienie się od manipulacji partyjno-państwowych.

Podczas II Kongresu Regionalnych Towarzystw Kultur) obradującego w dniach 29–30 V 1981 r. w Nowym Sączu, Janusz Koniusz (Zielona Góra) i Anatol Omelaniuk (Wrocław) wystąpili z propozycją powołania Rady Krajowej Regionalnych Towarzystw Kultury. Kongres przyjął wniosek jednomyślnie i powołał w Polsce Krajową Radę Regionalnych Towarzystw Kultury jako jedyną reprezentację regionalnego ruchu społeczno-kulturalnego. Wolą Kongresu było, aby ten organ niesformalizowany, bez żadnych uprawnień władczych w stosunku do autonomicznie działających towarzystw składał się z przedstawicieli wszystkich województw, po jednej osobie, wybranej na zebraniach wojewódzkich i dysponującej mandatem do reprezentowania towarzystw swego województwa. Kongres opowiedział się za tym, aby KR RTK była samorządnym i niezależnym od administracji państwowej organem społecznym, partnerskim w stosunku do państwowych władz kulturalnych.

Kongres KR RTK wyznaczył następujące ważne zadania:

- zajmowanie stanowiska w doniosłych kwestiach kultury w skali ogólnopolskiej, regionalnego ruchu społeczno-kulturalnego i dotyczących warunków rozwoju społecznej działalności kulturalnej;
- występowanie do władz państwowych z ocenami dotyczącymi działalności kulturalnej oraz z propozycjami towarzystw w sprawach służących rozwojowi nauki, kultury i sztuki;
- analizowanie warunków działania regionalnych towarzystw kultury i formułowanie odpowiednich postulatów i wniosków pod adresem władz państwowych i organizacji społecznych;
- organizowanie wymiany informacji o problemach i doświadczeniach kulturalnych poszczególnych regionów i towarzystw oraz inicjowanie dyskusji problemowych;
- zabieganie o społeczne uznanie dla działaczy regionalnego ruchu kulturalnego.

Zgodnie z zaleceniami Kongresu wyłonieni zostali członkowie KR RTK w następującym składzie:

- Bohdan Bełdowski – Kielce, Towarzystwo Przyjaciół Górnicztwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego;
- Krzysztof Borkowski – Gorzów Wlkp., Międzychodzkie Towarzystwo Kultury;
- Erwin Brożek – Bielsko-Biała, Towarzystwo Miłośników Ziemi Bielsko-Bialskiej;
- Ryszard Budzyński – Łódź, Federacja Stowarzyszeń Kulturalnych Woj. Łódzkiego;
- Jakub Chojnacki – Płock, Towarzystwo Naukowe Płockie;
- Teresa Czerny – Kraków, Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Krzeszowskiej;
- Franciszek Chruściel – Elbląg, Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze” oddział w Ornece;
- Łucjan Czyżewski – Gdańsk, Wojewódzka Rada Stowarzyszeń Kulturalnych w Gdańsku;
- Adam Dobroński – Białystok, Białostockie Towarzystwo Kultury;

- Maria Dubiel – Krosno, Towarzystwo Miłośników Muzyki i Folkloru w Krośnie;
- Jan Engel – Wałbrzych, Towarzystwo Miłośników Boguszowa-Gorc,
od lutego 1985 Eugeniusz Kaczmarek, Towarzystwo Miłośników Ziemi Kłodzkiej;
- Stanisław Gawlik – Opole, Rada Towarzystw Regionalnych Opolszczyzny;
- Bolesław Gabryś – Tarnobrzeg, Sandomierskie Towarzystwo Kulturalne;
- Władysław Hartman – Piotrków Trybunalski, Towarzystwo Przyjaciół
m. Piotrkowa Trybunalskiego;
- Dzierżymir Jankowski – Poznań, Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne;
- Adam Kluska – Rzeszów, Towarzystwo Miłośników Ziemi Strzyżewskiej;
- Edmund Kłoskowski – Słupsk, Towarzystwo Miłośników Ziemi Człuchowskiej;
- Janusz .Koniusz – Zielona Góra, Lubuskie Towarzystwo Kultury;
- Roman Kornecki – Lublin, Lubartowskie Towarzystwo Regionalne;
- Janusz Kopeć – Katowice, Towarzystwo Miłośników Ziemi Zawierciańskiej;
- Ryszard Darnowski – Siedlce, Federacja Towarzystw Kultury Woj. Siedleckiego,
od 1984r. Longin Kowalczyk-Łuków, Towarzystwo Miłośników Ziemi Łukowskiej;
- Edward Kozupa – Kalisz, Federacja Towarzystw Regionalnych Woj. Kaliskiego;
- Urszula Kubiak – Piła, Nadnoteckie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne;
- Antoni Kunysz – Przemyśl. Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemyślu,
od 1985 r. Romuald Ostrowski, Stowarzyszenie Miłośników Jarosławia;
- Witold Lenkiewicz – Skierniewice, Towarzystwo Przyjaciół Skierniewic;
- Tadeusz Masojć – Legnica, Legnickie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne;
- Maria Mierzejewska-Janowicz – Biała Podlaska, Podlaskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne;
- Narcyza Misina – Chełm, Towarzystwo Muzyczne w Chełmie;
- Stefan Napierała – Koszalin, Koszalińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne;
- Władysław Nawrowski – Warszawa, województwo,
Pruszkowskie Towarzystwo Kulturalno-Naukowe;
- Jerzy Nawrocki – Konin, Towarzystwo Przyjaciół Konina;
- Anatol Jan Omelaniuk – Wrocław, Dolnośląskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne;
- Stanisław Ośko – Radom, Radomskie Towarzystwo Naukowe;
- Mieczysław Porzuczek – Olsztyn, Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze”;
- Maria Roerichowa – Warszawa, stolica, Towarzystwo Przyjaciół Warszawy;
- Jerzy Rudnicki – Łomża, Łomżyńskie Towarzystwo Muzyczne;
- Włodzimierz Rykowski – Ostrołęka, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Przasnyskiej;
- Edmund Sawicki – Szczecin, Szczecińskie Towarzystwo Kultury;
- Zdzisław Spaczyński – Zamość, Tomaszowskie Towarzystwo Regionalne;
- Joanna Schab – Włocławek, Dobrzyńsko-Kujawskie Towarzystwo Kultury;
- Aleksander Spyra – Katowice. Towarzystwo Miłośników Ziemi Pszczyńskiej;
- Józef Staszal – Nowy Sącz, Związek Podhalan;
- Michał W. Sznapka – Częstochowa, Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Lublinieckie;
- Wojciech Tokarski – Sieradz, Sieradzkie Towarzystwo Fotograficzne;
- Włodzimierz Walczak – Jelenia Góra, Jeleniogórskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne;
- Aleksander Witkowski – Suwałki, Suwalskie Towarzystwo Kultury;
- Jan Wojciechowski – Toruń, Toruńskie Towarzystwo Kultury;
- Wiesław Woźniak – Bydgoszcz, Kujawsko-Pomorskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne.

Nie było w KR RTK przedstawicieli z woj. ciechanowskiego, leszczyńskiego i tarnowskiego.

Pierwsze zebranie KR RTK zostało zwołane zgodnie z decyzją Kongresu przez Komisję Uchwał Kongresu i odbyło się 12 XI 1981 w siedzibie Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego, w pałacyku przy ul. Morskie Oko. Na tym zebraniu na przewodniczącego Rady został wybrany Anatol Jan Omelaniuk. W składzie prezydium Rady do wybrani byli: Jan Engel, Janusz Kopeć, Jan Wojciechowski, Krzysztof Borkowski, Teresa Czerny, Włodzimierz Rykowski i Mieczysław W. Sznapka.

Powołanie KR RTK spotkało się z nieprzychylnym stosunkiem rządzącej PZPR, jak też władz państwowych, zwłaszcza Ministerstwa Kultury i Sztuki. Już w rok po Kongresie w Nowym Sączu Minister Kultury i Sztuki powołał ponownie Radę do Spraw Regionalnych Towarzystw Kultury jako organ doradczy ministra, a w 1984 r. ustanowiono spośród członków Narodowej Rady Kultury zespół do spraw regionalnych

towarzystw społeczno-kulturalnych przy tejże Radzie.

Jedynie największe zainteresowanie pomocą regionalnym towarzystwom kultury i współdziałaniem z KR RTK przejawiała w latach 1982–1984 Komisja Kultury i Sztuki Sejmu PRL Czterokrotnie w ciągu tego okresu omawiane były kwestie dotyczące towarzystw, a zwłaszcza warunków ich działania. Odbyła się rozmowa przewodniczącego Rady Anatola Jana Omelaniuka z posłanką Krystyną Marszałek-Młyńczak, przewodniczącą Komisji Kultury i Sztuki Sejmu, podczas której omawiano sposoby realizacji uchwały II Kongresu RTK. Na dwóch posiedzeniach Komisji Kultury treścią obrad były problemy i trudności w rozwoju działalności regionalnych, towarzystw kultur.

Na posiedzeniu Komisji Kultury Sejmu w dniu 11 III 1982 r. przewodniczący Rady zapoznał posłów z działalnością regionalnych towarzystw kultury w Polsce i z treścią uchwały II Kongresu oraz prosił o udzielenie poparcia dla działalności Rady i spowodowanie aktu legalizacji KR RTK. Jesienią 1983 r. z udziałem członków prezydium KR RTK odbyła się dyskusja na zebraniu Komisji Sejmowej nad rozwojem kultury ludowej i rolą regionalnego ruchu w podnoszeniu kultury wsi. Na wspólnym zebraniu prezydium Komisji Kultury i Sztuki Sejmu i prezydium KR RTK w lutym 1984 r. rozmawiano o warunkach działania towarzystw, o potrzebie likwidacji barier utrudniających rozwój polskiego ruchu regionalnego. Rada postulowała zmiany dotyczące działalności gospodarczej organizacji społecznych, uwolnienia od podatków dochodowych i zgody na działalność usługową. Niestety, ten głos nie został uwzględniony. Wprowadzono przepisy jeszcze bardziej niekorzystne dla stowarzyszeń.

Nawet interwencje Witolda Młyńczaka, zastępcy przewodniczącego Rady Państwa, nie spowodował zmiany negatywnego stosunku władz państwowych do demokratycznie wybranej KR RTK. Przewodniczący Rady był wzywany siedmiokrotnie do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do dyrektora departamentu p. Zaręby, który żądał rozwiązania Rady i zaniechania działalności.

Działalność KR RTK przypadła na trudny czas. Nie mogła podjąć w pełni zadań, gdyż jako organ nie zarejestrowany w stanie wojennym miała zakaz podejmowania prac. W grudniu 1983 r. KR RTK opracowała swój statut i podjęła starania o rejestrację. W Warszawie odmówiły przyjęcia do siebie siedziby KR RTK Warszawska Rada Towarzystw Kultury oraz Towarzystwo Przyjaciół Warszawy. Zgodę wyraziło natomiast Dolnośląskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne na udostępnienie swojej siedziby we Wrocławiu. Niestety, dwukrotnie wojewoda wrocławski jako organ rejestrujący odmówił zarejestrowania KR RTK tłumacząc to faktem istnienia podobnej Rady przy Ministerstwie Kultury i Sztuki. MSW natomiast podtrzymało decyzję wojewody wrocławskiego. Cztery pierwsze lata KR RTK to zmagania o jej istnienie, o spełnienie woli 300 przedstawicieli towarzystw uczestniczących w II Kongresie RTK, to okres walki o prawo do samodzielnego reprezentowania interesów towarzystw działających w Polsce. Nie uwzględniono faktu udzielenia w ciągu dwóch tygodni przez 2/3 ogółu istniejących towarzystw, tj. ponad 460 złożonych deklaracji, poparcia dla zapisu w projekcie statutu KR RTK w następującym brzmieniu: „KR RTK stanowi płaszczyznę porozumiewawczą towarzystw regionalnych i z ich upoważnienia reprezentuje wspólne problemy ruchu społeczno-kulturalnego wobec społeczeństwa, organów państwowych i organizacji politycznych”.

Nie było zgody władz państwowych na prawne usankcjonowanie KR RTK. Podjęta natomiast została próba podporządkowania towarzystw regionalnych Patriotycznemu Ruchowi Odrodzenia Narodowego. PRON w marcu 1984 r. zorganizował w Warszawie Krajowe Forum Działaczy Regionalnych Towarzystw Kultury, na którym wicemarszałek Sejmu Jerzy Ozdowski proponował towarzystwom „patronat prawny”. Wygłaszający referaty Dzierżymir Jankowski i Anatol Jan Omelaniuk nie podjęli sugestii i uzasadniali potrzebę szanowania samorządności w ruchu społeczno-kulturalnym i partnerskiego traktowania stowarzyszeń regionalnych. Anatol Jan Omelaniuk przeciwstawiał się tendencjom narzucania towarzystwom gorsetu przez organy administracji państwowej, PRON i ograniczaniu ich samodzielności. Żądał też usunięcia ograniczeń natury prawno-finansowej i stworzenia warunków do rozwijania przez towarzystwa samorządnej działalności statutowej. W podobnym duchu były wypowiedzi uczestników Forum, reprezentantów towarzystw.

Na zwołanym posiedzeniu Narodowej Rady Kultury 12X11984 r. na temat „Aktualna sytuacja ruchu społeczno-kulturalnego w Polsce”, w którym też uczestniczyło 20 członków KR RTK, przewodniczący Anatol Jan Omelaniuk w wygłoszonym przemówieniu powiedział, że „...żywość ruchu towarzystw regionalnych i ich rozwój następować będzie wtedy, gdy w polityce kulturalnej państwa społeczny ruch kulturalny uznany zostanie na równi z systemem instytucji kultury, gdy państwowe władze, także lokalne, umożliwią regionalnym towarzystwom nie tylko wypełnianie luki, gdy ruch towarzystw społeczno-kulturalnych przestanie być; pożądanym tylko jako element zdobiący politykę kulturalną, a będzie traktowany jako istotna

siła kulturotwórcza". Upominał się także w imieniu KR RTK o wydanie aktu prawnego o mocy moralnej, który podkreśli specyfikę towarzystw kulturalnych, jako swoistą formę samorządu w kulturze. Zaapelował też o pomoc w tworzeniu koniecznej bazy materialnej dla towarzystw.

Mimo braku legalizacji, KR RTK podejmowała swoją programową działalność. Jednym z ważniejszych zadań realizowanych przez Radę na przełomie lat 1981/82 było udostępnienie uchwały II Kongresu RTK wszystkim towarzystwom działającym w Polsce. Uchwała głosząca samodzielność, samorządność i niezależność towarzystw regionalnych oraz odrodzenie regionalizmu została przesłana krajowym władzom państwowym, ówczesnym partiom politycznym oraz radom narodowym szczebla wojewódzkiego.

KR RTK współdziałała z Ministerstwem Pracy i Spraw Socjalnych w sprawie wynagrodzeń pracowników biur towarzystw regionalnych. W konsultacjach na temat zarządzeń regulujących płace w organizacjach społecznych uczestniczył Jan Wojciechowski, on też współpracował ze Związkiem Zawodowym Pracowników Kultury i Sztuki.

Ważnym dorobkiem było zlecenie doc. Januszowi Romulowi z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu napisania broszury „Ustawa o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego i jej znaczenie dla pozycji i funkcji regionalnych towarzystw kultury”, która została wydana przez redakcję DTSK i rozprawiona do wszystkich towarzystw.

KR RTK wspólnie z Dolnośląskim Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym i Wałbrzyskim Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym zorganizowała 12 i 13 XI 1982 r. w Henrykowie Ogólnopolską sesję naukową pt. „Kultura jako element stylu życia mieszkańców wsi”. W sesji wzięło udział 80 działaczy z regionalnych towarzystw kultury z całego kraju. Plon tej sesji został opublikowany w specjalnym wydawnictwie i rozesłany do różnych instytucji zajmujących się kulturą w kraju.

Aktywny był udział KR RTK w dyskusji nad projektem ustawy o upowszechnianiu kultury. Niewątpliwą zasługą tej Rady było spowodowanie konkretnego zapisu o regionalnych towarzystwach kultury w formie ustawy o upowszechnianiu kultur.

Nawiązano współpracę z Komitetami Porozumiewawczymi Związków Twórczych i Stowarzyszeń Naukowych: warszawskim, wrocławskim, poznańskim i gdańskim. Delegacja KR RTK w składzie: Jan Engel (Wałbrzych), Dzierżymir Jankowski (Poznań), Janusz Koniusz (Zielona Góra), Janusz Kopec (Katowice) i Anatol Jan Omelaniuk (Wrocław) uczestniczyła w Kongresie Kultury Polskiej w grudniu 1981 r. i złożyła zapis do projektu uchwały dotyczący regionalnych towarzystw kultury. Proponowano traktowanie regionalnych towarzystw kultury jako istotne ogniwa systemu kultury w kraju oraz gwarantowanie im samodzielności w działaniu.

We współpracy z Opolskim Towarzystwem Kulturalno-Oświatowym w październiku 1984 r. odbyło się zebranie KR RTK na temat sposobów realizacji uchwał II Kongresu RTK w zakresie edukacji regionalnej i współpracy ze szkołą i nauczycielami.

Na zebraniach KR RTK omawiano następujące zagadnienia: w 1983 r. w Czarno lesie „Ochrona historycznych wartości kulturalnych”, a w 1984 r. w rocznicę bitwy racławickiej we Wrocławiu „Potrzeba pielęgnowania tradycji narodowych”. Przy okazji zwiedzono Panoramę Racławicką w organizacji. Odbyto się też jeszcze jedno zebranie we wrześniu 1984 r. w siedzibie KC SD w Warszawie, poświęcone współpracy towarzystw regionalnych z radami narodowymi. W Toruniu zorganizowano konferencję popularnonaukową dotyczącą popularyzacji wiedzy historycznej w działalności towarzystw regionalnych.

Zwrócono się do Ministerstwa Kultury i Sztuki z wnioskiem o powołanie ogólnopolskiego pisma zajmującego się społecznym ruchem kulturalnym, przedstawiając projekt założeń takiego pisma. Niestety, Minister nie uwzględnił tego wniosku w planach wydawniczych, argumentując to trudnościami w poligrafii i brakiem papieru. W związku z tym nawiązane były kontakty z redakcjami: „Tygodnika Kultury” i „Inspiracji”, które podejmowały na swoich łamach tematy ruchu regionalnego.

Realizacja wyżej wyliczonych ważnych działań KR RTK była możliwa tylko dlatego, że Dolnośląskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne udzielało swojego patronatu prawnego albo niektóre zadania realizowano we współpracy np. z Radomskim Towarzystwem Naukowym, Wałbrzyskim Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym, Opolskim Towarzystwem Kulturalno-Oświatowym, Toruńskim Towarzystwem Kultury. Drugi czynnik to ofiarność w działaniu połączona a odwagą większości członków KR RTK.

KR RTK nie mogąc uzyskać legalizacji samodzielnego istnienia i pod silną presją polityczną wywieraną na część jej członków przyjęła 11 V 1985 r. propozycję połączenia się z Zespołem ds. Regionalnych Towarzystw Kultury Narodowej Rady Kultury i Rady ds. Regionalnych Towarzystw przy Ministerstwie Kultury i Sztuki i utworzyła Zespół Regionalnych Towarzystw Kultury przy NRK, który uzyskał akceptację III Kon-

gresu RTK w Poznaniu. W latach 1985–1990 część członków b. KR RTK uczestniczyła w pracach tegoż zespołu. Zespołowi przewodniczył Czesław Niedzielski a wiceprzewodniczącym byli Dzierżymir Jankowski i Anatol Jan Omelaniuk.

Punktem zwrotnym był IV Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury w Lublinie (15–17 IX 1990 r.), który reaktywował krajową reprezentację regionalnych towarzystw z rachowaniem wypracowanych formuł programowych i organizacyjnych na II Kongresie w Nowym Sączu i nadał jej nieco zmienioną nazwę – Rada Krajowa Regionalnych Towarzystw Kultury. Przewodniczącym tej reaktywowanej rady został ponownie Anatol Jan Omelaniuk z Wrocławia.

Członkami RK RTK od Kongresu lubelskiego w 1990 r. do Kongresu radomskiego w 1995 r. byli działacze wymienieni w zestawieniu tabelarycznym.

CZŁONKOWIE RK RTK W LATACH 1990–1998

WOJEWÓDZTWO	IMIĘ I NAZWISKO	KADENCJA	
		1990–1994	1994–1998
białkopodlaskie	Eugeniusz Kubinowski Grzegorz Michałowski	+* +**	+ +
białostockie	Mieczysław I. Matosiuk	+	+
bielskie	Erwin Brożek	+	+
bydgoskie	Edward Turczyński Stanisław Kwiatkowski	+	+
cheńskie	Elżbieta Bajkiewicz- Kaliszczuk	+	+
ciechanowskie	Aleksander Kociszewski	+	+
częstochockie	Michał W. Sznajka	+	+
elbląskie	Longin Marek Płoski Arkadiusz Binnebesel	+	+
gdańskie	Zygmunt Potrac Roman Knitter	+	+
gorzowskie	Anna Makowska-Cieleń	+	+
jeleniogórskie	Tadeusz Matysiak Marek Nałęcz-Socha	+	+
kaliskie	Krystyna Bossek- Bossakowska Edmund Bachliński	+	+
katowickie	Janusz Modrzyński Marek Kandzia	+	+
kieleckie	Longin Kaczanowski Eugeniusz Skoczeń	+	+
konińskie	Antoni Szalek Marian Jarecki	+	+
koszalińskie	Stefan Napierała	+	+
krakowskie	Jacek Kołodziejczyk Ks. Władysław Pilarczyk	+	+
krośnieńskie	Andrzej Prugar Zbigniew Więcek	+	+
legnickie	Tadeusz Masojć Antoni Bojakowski	+	+
leszczyńskie	Alojzy Konior	+	+
lubelskie	Jan Smolarz Marian Z. Pawłowski	+	+
łomżyńskie	Marian Mieszkowski	+	+
łódzkie	Ryszard Brudzyński Zbigniew Ołubek	+	+
nowosądeckie	Józef Staszal Antoni Malczak	+	+
olsztyńskie	Irena Modrzejewska	+	+
opolskie	Stanisław Gawlik	+	+
ostrołęckie	Sabina Malinowska	+	+
piłskie	Krzysztof Krowicki	+	+
piotrkowskie	Władysław Hartman Stanisław Marcin Gąsior	+	+
płockie	Andrzej Urbaniak	+	+

WOJEWÓDZTWO	IMIĘ I NAZWISKO	KADENCJA	
		1990–1994	1994–1998
poznańskie	Stanisław Słopeń Jan Wesołowski	+	+
przemyskie	Aleksander Kędzior	+	+
radomskie	Krzysztof Orzechowski	+	+
rzeszowskie	Adam Kluska	+	+
siedleckie	Witold Grądzki Lidia Iwaniak	+	+
sieradzkie	Tadeusz Olejnik Jerzy Chrzanowski	+	+
skierniewickie	Witold Lenkiewicz	+	+
słupskie	Józef Cieplik	+	+
suwalskie	Zdzisław Wyszowski	+	+
szczecińskie	Urszula Rosłaniec	+	+
tarnobrzeskie	Edward Antończyk Maciej Zerębski	+	+
tarnowskie	Małgorzata Charaszkiwicz Andrzej Małysa	+	+
toruńskie	Jan Wojciechowski Piotr Petrykowski	+	+
wałbrzyskie	Tadeusz Czocher Ryszard Grzelakowski	+	+
warszawskie	Zygfryd Rekosz Zdzisław Florsch Jerzy Damrosz	+	+
włocławskie	Joanna Schab	+	+
wrocławskie	Anatol Jan Omelaniuk	+	+
zamojskie	Bogdan Szyszka Zofia Piłat	+	+
zielonogórskie	Julian Dobosz Juliusz Karcz Wojciech Jachimowicz	+	+

* do 1992 r. ** od 1992 r. *** od 1996 r.

A oto skład RK RTK wybrany na V Kongresie RTK – w Radomiu na czas kadencji 1999–2002:

1. województwo dolnośląskie

- Ryszard Grzelakowski, fotografik, dziennikarz. Towarzystwo Miłośników Dusznik Zdroju;
- Marek Nałęcz-Socha, prawnik. Jeleniogórskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne;
- Anatol Jan Omeianiuk, pedagog, Dolnośląskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne;
- Stanisław Warchoł, inżynier, Towarzystwo Przyjaciół Gminy Krotoszyce pod Legnicą.

2. województwo kujawsko-pomorskie

- Bogdan J. Balcerowicz, dziennikarz, Towarzystwo Miłośników Ziemi Rypińskiej;
- Stanisław Kwiatkowski, dziennikarz, Kujawsko-Pomorskie Towarzystwo Kulturalne;
- Piotr Petrykowski, pracownik naukowy, pedagog, Toruńskie Towarzystwo Kulturalne.

3. województwo lubelskie

- Elżbieta Bajkiewicz-Kaliszczuk, pedagog, Towarzystwo Muzyczne w Chełmie;
- Grzegorz Michałowski, bibliotekarz, Towarzystwo Miłośników Podlasia, Biała Podlaska;
- Sławomir Partycki, pracownik naukowy socjolog,
Wojewódzka Rada Towarzystw Województwa Lubelskiego;
- Marian Z. Pawłowski, nauczyciel, Sobieszyńskie Towarzystwo Regionalne;
- Zofia Piłat, filolog, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne „Renesans” w Zamościu;
- Jerzy Krzyżewski, Hrubieszowskie Towarzystwo Regionalne.

4. województwo lubuskie

- Anna Makowska-Cieleń, nauczycielka, Towarzystwo Przyjaciół Starego Kurowa;
- Wojciech Jachimowicz, organomistrz, Towarzystwo Kulturalne „Akolada” w Nowej Soli.

5. województwo łódzkie

- Jerzy Chrzanowski, muzealnik, Towarzystwo Przyjaciół Zduńskiej Woli;

- Stanisław Marcin Gąsior, muzealniki, Towarzystwo Przyjaciół m. Piotrkowa Trybunalskiego;
  - Zbigniew Ołubek, animator kultury, Federacja Stowarzyszeń Kulturalnych Woj. Łódzkiego;
  - Andrzej Urbaniak, historyk, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kutnowskiej.
- 6. województwo małopolskie**
- Andrzej Małysa, lekarz, Brzeskie Towarzystwo „Gryf”;
  - ks. Władysław Pilarczyk, duchowny, Towarzystwo Przyjaciół Orawy;
  - Bogdan Potaniec, animator kultury, Polskie Towarzystwo Historyczne oddział w Nowym Sączu;
  - Eugeniusz Skoczeń, nauczyciel, Raclawickie Towarzystwo Kulturalne;
  - Józef Staszal, nauczyciel, Związek Podhalan.
- 7. województwo mazowieckie**
- Jerzy Damrosz, pracownik naukowy, profesor, Mazowieckie Towarzystwo Kulturalne;
  - Lidia Iwaniak, nauczycielka, Sokołowskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne;
  - Aleksander Kociszewski, historyk, Ciechanowskie Towarzystwo Naukowe;
  - Stanisław Kuran, muzyk, Towarzystwo Śpiewacze „Lira” w Żyrardowie;
  - Sabina Malinowska, bibliotekarka, Towarzystwo Przyjaciół Ostrołęki;
  - Krzysztof Orzechowski, dr, nauczyciel akademicki, Radomskie Towarzystwo Naukowe;
  - Zygfryd Rekosz, politolog, Mazowieckie Towarzystwo Kulturalne.
- 8. województwo opolskie**
- Stanisław Gawlik, pracownik naukowy, profesor, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Brzeskiej.
- 9. województwo podkarpackie**
- Aleksander Kędzior, nauczyciel, Towarzystwo Naukowe w Przemyślu;
  - Adam Kluska, bibliotekarz, Towarzystwo Miłośników Ziemi Strzyżewskiej;
  - Zbigniew Więcek, antykwariusz, Towarzystwo Miłośników Muzyki i Folkloru w Krośnie.
- 10. województwo podlaskie**
- Mieczysław Ignacy Matosiuk, ekonomista, Towarzystwo Przyjaciół Siemiatycz;
  - Marian Mieszkowski, prawnik-ekonomista, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej;
  - Zdzisław Wyszowski, muzykolog, Suwalskie Towarzystwo Muzyczne.
- 11. województwo pomorskie**
- Arkadiusz Binnebesel, muzealnik, Towarzystwo Miłośników Zabytków i Kultury Ziemi Malborskiej;
  - Irena Brucka, filolog, Kociewskie Towarzystwo Oświatowe w Tczewie – Józef Cieplik, geograf, Słupskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne;
  - Koman Knitter, inżynier, Związek Przyjaciół Pomorza.
- 12. województwo śląskie**
- Marek Kandzia, nauczyciel, Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Tarnogórskiej;
  - Wiesława Malczewska, dr nauk humanistycznych, Towarzystwo Miłośników Międzybrodzia Bialskiego;
  - Michał W. Sznajda, bibliotekarz, Stowarzyszenie Miłośników Lublińca.
- 13. województwo świętokrzyskie**
- Jan Jadach, historyk, bibliotekarz, Kieleckie Towarzystwo Naukowe;
  - Maciej Zarębski, dr nauk medycznych, Staszowskie Towarzystwo Kulturalne.
- 14. województwo warmińsko-mazurskie**
- Irena Modrzejewska, dr nauk rolniczych, Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze”.
- 15. województwo wielkopolskie**
- Maria Bochan, bibliotekarka, Towarzystwo Miłośników Miasta Piły;
  - Marian Jarecki, leśnik, Słupeckie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne;
  - Alojzy Konior, dr nauk humanistycznych, pracownik naukowy, Leszczyńskie Towarzystwo Kulturalne;
  - Michał Pietrowski, dr nauk humanistycznych, nauczyciel, Towarzystwo Miłośników Koźmina Wlkp.;
  - Stanisław Słopeń, filolog, Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne.
- 16. województwo zachodniopomorskie**
- Stefan Napierała, socjolog, Koszalińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne;
  - Urszula Rosłaniec, artysta plastyk, Szczecińskie Towarzystwo Kulturalne.

W ciągu 20 lat istnienia Rady Krajowej Regionalnych Towarzystw Kultury w jej składzie było 134 przedstawicieli towarzystw regionalnych. Sześć osób, tj. Stanisław Gawlik, Adam Kluska, Stefan Napierała, Anatol Jan Omelaniuk, Józef Staszal i Michał W. Sznajka, uczestniczyło w składzie Rady przez cały czas jej istnienia.

Czternastu członków Rady zmarło: Bogdan Beldowski (Kielce), Tadeusz Czocher (Wałbrzych), Łucjan Czyżewski (Gdańsk), Jan Engel (Boguszów Gorce), Zdzisław Florsch (Warszawa), Krzysztof Krowicki (Piła), Antoni Kunysz (Przemyśl), Stefan Napierała (Koszalin), Włodzimierz Rykowski (Przemyśl), Stanisław Gawlik, Mieczysław Matosiuk, Marian Mieszkowski, Zygfryd Rekosz, Andrzej Urbaniak, Marian Jarecki.

RK RTK nawiązując do uchwał II Kongresu w Nowym Sączu spełnia rolę krajowej reprezentacji całego ruchu stowarzyszeń regionalnych i stwarza warunki rozwoju i skutecznego ich działania. Drugim celem jest pobudzanie rozwoju ruchu regionalnego towarzystw kulturalnych w Polsce i umacnianie organizacyjne i programowe już istniejących.

RK RTK inspirowane, poprzez towarzystwa regionalne, działania na rzecz wszechstronnego rozwoju „małych ojczyzn” i regionów historyczno-kulturowych. We współpracy z samorządami terytorialnymi realizuje idee lokalizmu kierując się w swoich przedsięwzięciach zasadą subsydiarności. Zabiega o pozyskanie jak najliczniejszego gremium przyjaciół do działania w ruchu regionalnym.

Zmiany zachodzące w kraju uświadomiły Radzie Krajowej Regionalnych Towarzystw Kultury konieczność nowego spojrzenia na rolę ruchu stowarzyszeniowego w budzeniu świadomości lokalnej i regionalnej, jako niezbędnego elementu kształtowania emocjonalnego stosunku do „małych ojczyzn”, bez którego niemożliwe jest funkcjonowanie społeczności lokalnych w duchu samorządności. Wobec nikłej wiedzy o regionalizmie konieczne stało się wypracowanie zasad teoretycznych, odpowiadających wyzwaniom XXI w. i adresowanych do społecznego ruchu kultury.

Formą upowszechniania wiedzy, popularyzacji idei regionalizmu i wymiany myśli programowej były konferencje, zjazdy i spotkania regionalne sprawdzone i akceptowane w środowisku. Działania te miały również stwarzać okazje do prezentacji dorobku środowiskowego i rozbudzać poczucie tożsamości regionalnej. Przyczyniły się również do wzrostu liczby towarzystw, szczególnie w środowiskach wiejskich i małych miast.

Rada Krajowa Regionalnych Towarzystw Kultury wspólnie z Krajowym Ośrodkiem Dokumentacji RTK, który powstał w 1983 r. i we współpracy z regionalnymi towarzystwami w różnych regionach kraju w latach 1999–2001 zorganizowała 81 różnych konferencji krajowych dla regionalistów zrzeszonych w towarzystwach oraz 77 konferencji regionalnych.

Dla przykładu do nich należą:

Spotkania Regionalne poświęcone ważnym zagadnieniom w działalności programowej, jak: współdziałanie towarzystw regionalnych z samorządami gminnymi, podział administracyjny kraju, rola inteligencji w środowisku, uczestnictwo w kulturze ludności wiejskiej i małych miast, działalność stowarzyszeń regionalnych na pograniczu wielokulturowym, społeczna opieka nad zabytkami architektury, ochrona krajobrazu kulturowo-przyrodniczego. W spotkaniach odbywających się w różnych miejscowościach kraju (forma wędrująca) uczestniczą regionaliści – liderzy stowarzyszeń. W zorganizowanych 16 Spotkaniach brało udział ponad 1200 osób.

Fora Regionalistyczne będące formą debaty naukowej z udziałem uczonych. Odbyły się debaty dotyczące takich zagadnień, jak ustroj państwa polskiego a regionalizm (Serock); regionalizm a gospodarka (Poznań); regionalizm kulturowy (Białystok); czy regionalizm jest ideologią dla młodzieży (Jawor); regionalizm a rodzina (Kalwaria Zebrzydowska i Szczawno Zdrój); samorząd terytorialny a ruch regionalny (Gdańsk, Siemiatyże); historia regionalna (Sandomierz); integracja europejska a regionalizm (Warszawa).

Krajowe zjazdy regionalistów w grupach zawodowych:

- bibliotekarze regionaliści (Rzeszów) „Książka regionalna i jej upowszechnianie”;
- muzealnicy regionaliści (Malbork) „Rola towarzystw regionalnych w pełnieniu społecznej opieki nad zabytkami”;
- księża regionaliści (Niepokalanów, Gietrzwałd i Kodeń) „Kościoł w regionie, regionalizm w kościele”, „Moralne i kulturowe treści regionalne”, „Kultura regionalna”;
- nauczyciele regionaliści (Nałęczów, Łowicz, Jasło, Sopot): „Edukacja regionalna w szkole reformowanej”, „Dziedzictwo kulturowe w regionie”, „Czytelnictwo książki regionalnej formą edukacji regionalnej” „Edukacja regionalna na Pomorzu”;

- animatorzy kultury (Kraków, Toruń, Chełm): „Edukacja kulturalna w stowarzyszeniach”, „Upowszechnianie kultury w środowisku lokalnym”, „Rozwój uzdolnionych artystycznie dzieci”;
- liderzy towarzystw działających na wsi (Wrocław, Raclawice-Wierzchosławice, Sobieszów, Łowicz, Wisła): „Kultura ludowa”, „Polskie tradycje ludowe”, „Rola szkolnictwa w edukacji regionalnej i kulturalnej”, „Amatorskie uprawianie sztuki”, „Rola towarzystw w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego”.
- liderzy towarzystw upowszechniających sztukę (Niepokalanów), „Wychowanie przez sztukę”

Na powyższych konferencjach referaty wygłosiło 283 wykładowców: W tym gronie było 175 pracowników naukowych (w tym 119 profesorów) reprezentujących uczelnie i środowiska naukowe całego kraju. Stałe wielokrotne kontakty utrzymuje z Radą i Ośrodkiem 41 profesorów, m.in. Stanisław Achremczyk, Stefan Bednarek, Józef Borzyszkowski, ks. Marian Borzyszkowski, Izabela Bukraba-Rylska, Maria Ciechocińska, Jerzy Damrosz, Adam Dobroński, ks. Leon Dyczewski, Barbara Falińska, Stanisław Gawlik, Dzierżymir Janowski, Urszula Kaczmarek, Andrzej Kaleta, Ryszard Kantor, Feliks Kiryk, Zygmunt Kłodnicki, Bronisława Kopczyńska-Jaworska, Kazimierz Kozłowski, Krzysztof Kwaśniewski, Adam Massalski, Krystyn Matwijowski, Krzysztof Mazurski, Witold Molik, ks. Wiesław Niewęglowski, Marcin Piotrowski, Andrzej Piskozub, Antoni Podraza, Henryk Samsonowicz, ks. Henryk Skorowski, Jerzy Szacki, Marek Szczepański, Ryszard Szczygieł, Lucyna Turek-Kwiatkowska, Jan Turkowski, Andrzej Tyszka, Roman Wapiński, Wojciech Wrzeński, Elżbieta Wysocka.

Łącznie w ciągu 30 lat działalności RK RTK i 18 lat istnienia KOD RTK w Ciechanowie zorganizowano 230 konferencji, zjazdów, spotkań regionalnych, podczas których wygłoszono 1004 referaty i komunikaty. Większość tych wypowiedzi została opublikowana w wydawanych przez KOD RTK 69 książkach własnych i 19 we współpracy 2 towarzystwami, w nakładzie 154 050 egz. Książki te przesyłane są do wszystkich regionalnych towarzystw na terenie kraju, ważnych bibliotek i uczelni. W ciągu ostatnich 10 lat stworzono bibliotekę wiedzy o regionalizmie.

Działalność RK RTK i KOD RTK pragnę ukazać w blokach tematycznych zrealizowanych zadań.

PROBLEMY REGIONALIZMU POLSKIEGO

Inspiracją do podjęcia tematu była książka *Regionalizm polski (Przeszłość i teraźniejszość)*, 1990, s. 192, będąca prezentacją dorobku konferencji naukowej pod tym samym tytułem, która się odbyła we Wrocławiu i Książu (IX 1989). Obejmowała całość problematyki (od zagadnień gospodarczych po ruch społeczno-kulturalny). Ze względu na swój pionierski charakter stanowiła materiał wyjściowy do prac różnych zespołów, m.in. zespołu opracowującego koncepcję nowego podziału administracyjnego kraju (przy rządzie J.K. Bieleckiego), w którym to zespole uczestniczyli przedstawiciele Rady Krajowej.

Do dalszych prac udało się pozyskać grupę badaczy reprezentujących ośrodki uniwersyteckie Warszawy, Wrocławia, Krakowa, Poznania, Gdańska, Szczecina, Olsztyna, Łodzi, PAN oraz pracowników Ośrodków Studiów i Ochrony Krajobrazu Kulturowego. Opiekę naukową nad konferencjami i późniejszymi wydawnictwami objęli: prof. Józef Borzyszkowski (Gdańsk), prof. Jerzy Damrosz (Warszawa), Marek Konopka (Ośrodek Dokumentacji Zabytków), prof. Krzysztof Mazurski (Wrocław), prof. Elżbieta Wysocka (PAN). Główny akcent położono na kulturowe uwarunkowania regionalizacji. Tematyka ta poruszana była m.in. na sesjach:

- „Koncepcie rządowe zmian w administracji terytorialnej państwa”, Gdańsk – Stężyca, 15–16 V 1992;
- „Historyczne uwarunkowania regionów w Polsce”, Warszawa 20 V 1993;
- „Stan i koncepcja badań nad regionalizmem polskim”, konferencja metodologiczna Ciechanów 16 III 1995 – Warszawa 19 X 1995;
- „Regionalizm a ustroj państwa polskiego”, I Forum Regionalistyczne, Serock 6–8 VII 1995;
- „Ośrodki regionalizmu w Polsce”, Wrocław 27–28 II 1996;
- „Regionalizm a gospodarka Polski”, II Forum Regionalistyczne, Poznań 26–27 IV 1996;
- „Regionalizm kulturowy”, III Forum Regionalistyczne, Białystok 23–25 I 1997;
- „Badania naukowe nad regionalizmem w Polsce – stan i potrzeby”, konferencja metodologiczna, Wrocław 17–18 III 1997;
- „Moralne i religijne treści regionalizmu polskiego”, Niepokalanów 25–27 VI 1997;
- „Sanktuaria a regionalizm”, Ludźmierz 12–14 XII 1997;
- „Towarzystwa wobec nowego podziału administracyjnego kraju”, XX S spotkania Regionalne, Kutno 6–7 III 1998;

- „Badania nad tożsamością regionalną – stan i potrzeby”, Uniwersytet Łódzki 2 VI 1998;
- „Rola inteligencji w utrwalaniu tożsamości narodowej”, Olsztyn 22 VI 1998;
- „Regionalizacja kraju a ruch regionalny”, Polanica Zdrój 29–30 XI 1998;
- „Kościół a regionalizm „, II Krajowy Zjazd Księży Regionalistów pod patronatem Prymasa Polski, Gietrzwałd 24–26 IX 1999;
- „Społeczny ruch regionalny wobec wartości narodowych”, VII Forum. Regionalistyczne, Szczecin 8–9 X 1999;
- „Udział towarzystw regionalnych w rozwoju kultury”, Warszawa 8–9 I 2000;
- „Regionalny ruch wydawniczy – szanse i zagrożenia”, Staszów 26 V 2000;
- „Regionalizm – Lokalizm – Media”, Bochnia 8–10 VI 2000;
- „Rola samorządu terytorialnego i stowarzyszeń regionalnych w integracji Polski z Unią Europejską”, Poznań 12–13 X 2000
- „Instytucje kulturalne i stowarzyszenia regionalne w nowych warunkach rozwoju społeczno-gospodarczego Polski”, Włocławek 18 V 2000;
- „Integracja europejska a regionalizm”, Warszawa 12 XII 2000;
- „Kultura w działalności towarzystw regionalnych”, Warszawa 23–14 II 2001;
- „Stowarzyszeniowy ruch regionalny w tworzeniu społeczeństwa obywatelskiego”, VIII Forum Regionalistyczne, Warszawa 20 IV 2001;
- „Stan badań nad regionalizmem w Polsce”, Warszawa 9 V 2001.

Tematowi „Tożsamość narodowa a ruch regionalny w Polsce” podporządkowane były obrady VI Kongresu Regionalnych Towarzystw Kultury, który odbył się w Radomiu 24–26 IX 1998 r.

Dorobek merytoryczny został opublikowany w następujących wydawnictwach:

- *Regiony kulturowe a nowa regionalizacja kraju*, Ciechanów 1994, s. 252;
- Anatol Jan Omelaniuk, *Regionalizm polski u progu XXI wieku*, Wrocław – Ciechanów 1994, s.167;
- *Regionalizm a ustroj państwa polskiego*, Ciechanów 1995, s.79;
- *Regionalizm – tradycja i współczesność*, Olsztyn 1995, s. 180;
- *Polskie regiony. Podstawy kulturowe regionalizacji Polski*, Ciechanów 1997;
- *Regionalizm – Kultura – Kościół*, Ciechanów 1998, s. 121;
- *Czym jest regionalizm?*, Wrocław – Ciechanów, s. 132;
- *Integracja europejska a ruch regionalny w Polsce*, Wrocław – Ciechanów 1998, s. 149;
- *Badania nad tożsamością regionalną – stan i potrzeby*, Łódź – Ciechanów 1999, s.87;
- Piotr Petrykowski, *Regionalne towarzystwa kultury wobec nowych wyzwań*, Ciechanów 2000, s. 82;
- *Społeczny ruch regionalny wobec wartości narodowych*, Szczecin 2000, s. 196;
- *Instytucje kulturalne i stowarzyszenia regionalne w nowych warunkach rozwoju społeczno-gospodarczego Polski*, Włocławek 2000, s.195;
- *Regionalizm w Kościele – Kościół w regionie*, Ciechanów 2001, s. 151.

HISTORIA REGIONALNA I JEJ MIEJSCE W ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ

Problem ten, traktowany jako ważny element w budowaniu tożsamości regionalnej, pojawiał się często na konferencjach tematycznych jak również towarzyszył konferencjom regionalnym:

- „Historia regionalna i jej miejsce w świadomości społecznej”, Toruń 6–7 IV 1990;
- I Krajowa Konferencja Historyków Regionalistów, Amielin pod Kielcami 8–10 IV 1994;
- „50 lat osadnictwa polskiego nad Odra, i Bałtykiem”, IX Spotkania Regionalne, Gorzów Wlkp. Rogi 3–4 II 1995;
- „Kultura szlachecka jako element kultury regionalnej .Drobna szlachta na Mazowszu”, Ciechanów 23 II 1996;
- „Monografie i biografie his to tyczne”, II Krajowy Zjazd Historyków Regionalistów, Gdańsk 22–24 XI 1996;
- „Regionalizm a historia”, IV Forum Regionalistyczne, Staszów – Sandomierz 25–27 IX 1997;
- „Edukacja historyczna”, II Podlaskie Spotkania Regionalne, Zaborek pod Janowem Podlaskim, 20–21 XI 1997;
- „Rola towarzystw w kształtowaniu patriotyzmu”, Forum Regionalistów Pomorza, Gdańsk 18–19 XI 1997;
- Jubileusz 2000 chrześcijaństwa w działalności regionalnych towarzystw kultury”,

Gniezno 29–30 I 1999 r.;

- III Ogólnopolska Konferencja Historyków Regionalistów, Wrocław 26–27 V 2000;
- „200 lat Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Ogólnopolska Konferencja Regionalnych Towarzystw Naukowych i Kulturalnych”, Warszawa / Sejm RP, 191X2000.

Dorobek naukowy został opublikowany w następujących wydawnictwach:

- *O uprawianiu i znaczeniu historii regionalnej*, Ciechanów – Toruń, s. 123;
- *Regionalizm a historia*, Staszów 1998, s. 99;
- *Region i ludzie a historiografia i tożsamość*, Ciechanów – Gdańsk 1999, s.99;
- *Rola szlachty mazowieckiej w kształtowaniu polskiego krajobrazu kulturowego*, Ciechanów 2000, s. 316;
- „Z niego my wszyscy”. *200 lat Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk*, Ciechanów 2001, s. 110;
- *Historia w ruchu regionalnym*, Ciechanów – Wrocław 2001, s. 220.

Tematyka ta poruszana jest także w wydawnictwach dotyczących konkretnych regionów, jak również problemów edukacji regionalnej.

Ważną rolę w rozbudzeniu zainteresowań historią regionalną odegrał konkurs na prace z tego zakresu (1998/1999) ogłoszony przez Polskie Towarzystwo Historyczne i Krajowy Ośrodek Dokumentacji RTK. Na konkurs wpłynęło 481 prac, a wręczenie nagród (ufundowanych przez Ministra Kultury i Sztuki, Marszałka Sejmu i KOD RTK) odbyło się podczas obrad XVI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich (Wrocław IX 1999).

OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA POGRANICZACH ETNICZNYCH

Temat ten poruszany był samodzielnie na następujących konferencjach:

- „Działalność regionalnych towarzystw kul tury w środowiskach zamieszkałych przez mniejszości narodowe”, V Spotkania Regionalne. Brzeg 8–9 XI 1991;
- Konferencja prezesów towarzystw miłośników ziem i miejscowości kresowych, Warszawa – Zamek, 21 V 1993;
- „Regionalizm na obszarze Polski zachodniej, jego specyfika i cechy”, Szczecin 18–19 VI 1993;
- „Regionalizm na obszarach pogranicznych”, Krasiczyn 22–23 X 1993;
- I i II Spotkanie Regionalistów Karpackich, Lesko 21–22 I 1994; Jabłonka na Orawie 20–21 V 1995;
- „Dziedzictwo kulturowe na wschodnim pograniczu etnicznym”, V Seminarium Wschodnioeuropejskie, Romanów – Serpelice 14–16 IX 1995;
- „Do Europy z krajami nadbałtyckimi, Białorusią i Ukrainą”, VI Seminarium Wschodnioeuropejskie, Zamość 30 V – 1 VI 1996;
- „Kul tura zbliża n ar ody i regiony”, VII Seminarium Wschodnioeuropejskie, Chełm 22–24 V 1997;
- „Rola samorządów terytorialnych na pograniczach etnicznych”, VIII Seminarium Wschodnioeuropejskie, Wigry 28–30 VI 1998;
- „Symbioza kultur w jednoczącej się Europie”, IX Seminarium Wschodnioeuropejskie, Olsztyn – Rybaki 21–23 V 1999;
- „Kultura w Sudetach”, XXII Dolnośląskie Spotkania Regionalne, Kamienna Góra – Krzeszów 19–20 VI 1999;
- „Ruch regionalny Polski zachodniej a problemy integrującej się Europy”, I i II Zjazd Towarzystw działających na ziemiach zachodnich, Sulęcín 6–7 IX 1996; Cieplice 27–29 III 1998;
- „Jeśli zapomnę o nich... Przyszłość kultury polskiej na kresach”, Drohiczyn 1–3 V 2000.

Materiały z konferencji były publikowane w Informatorach KOD RTK oraz w wydawnictwach samodzielnych:

- *Mniejszościowe społeczności narodowe i etniczne Polski*, Ciechanów 1992, s. 55
- *Dziedzictwo kulturowe na pograniczu etnicznym*, Ciechanów 1995, s. 69;
- *Kultura zbliża narody i regiony*, Ciechanów 1997, s. 152;
- *Polskość i symbioza kultur w integrującej się Europie*, Ciechanów 2000, s. 139.

SAMODZIELNOŚĆ KULTUROWA WSI

Konferencje:

- „Samodzielność kulturowa wsi”. Wrocław 7–8 XII 1991;
- „Kultura ludowa w działalności towarzystw regionalnych. Rekomendacja dla kultury ludowej w Polsce”, XI Spotkania Regionalne, Nowogród 22–24 IX 1995;
- II, III, IV Zjazd Towarzystw Regionalnych działających na Wsi, Kraków – Raclawice 13–15 V 1994; Sobieszyn 24–26 V 1996; Łowicz 22–24 VI 1998;
- Krajowy Kongres Kultury Wsi, Jasna Góra 20–23 IV 1997;
- „Ochrona zabytków architektury i budownictwa wsi”, Szreniawa 9–10 XII 1996;
- „Wartości kultury tradycyjnej a wieś współczesna”, Łódź 14–15 III 1997;
- „Amatorskie uprawianie sztuki – twórczość ludowa w działalności towarzystw regionalnych”, V Krajowy Zjazd Towarzystw Działających na Wsi, Wisła 19–20 V 2001;

Wydawnictwa samodzielne poświęcone powyższej tematyce:

- *Samodzielność kulturowa wsi*, Ciechanów – Wrocław 1993, s. 106;
- *Wieś a regionalizm*, Ciechanów 1997, s. 87;
- *O kulturze na wsi*, Wrocław – Ciechanów 1997, s. 364;
- *Krajowy Kongres Kultury Wsi*, Wrocław – Ciechanów 1997, s. 293;
- *Raport o stanie kultury wiejskiej w Polsce*, Wrocław 1997, s. 116;
- *Wieś współczesna: kontynuacja i zmiany*, Łódź 1998, s. 123 (współwydanie).

PROBLEMY EDUKACJI REGIONALNEJ I KULTURALNEJ

Do tego tematu ruch regionalny przywiązywał zawsze dużą wagę, traktując go jako istotny element kształtowania tożsamości. Po wieloletnich staraniach MEN przyjęło program „Dziedzictwo kulturowe w regionie” (1995), realizowany w formie ścieżki między przedmiotowej. Program został opracowany przy udziale regionalistów, a pracami zespołu kierował ks. prof. Henryk Skorowski (ATK). Tematowi temu poświęcono m.in. następujące sesje, zjazdy i konferencje:

- I Krajowa Konferencja Towarzystw Upowszechniających Sztukę, Kraków 16–17 X 1992;
- „Towarzystwa regionalne w kulturze polskiej”, VII Spotkania Regionalne, Św. Katarzyna pod Kielcami 20–22 XI 1992;
- „Dziedzictwo kulturowe w regionie – program MEN”, I Krajowa Konferencja Towarzystw Naukowych, Olszyna pod Radomiem 27–28 XI 1995;
- „Regionalizm w pracy dydaktyczno-wychowawczej szkół”, Warszawa 12 III 1996;
- „Młodzież a regionalizm. Edukacja regionalna w szkole”, XIII Spotkania Regionalne, Tarnogórskie Góry 29–31 III 1996;
- „Edukacja kulturalna w stowarzyszeniach”, II Krajowa Konferencja Towarzystw Upowszechniających Sztukę, Toruń 26–27 IV 1996;
- „Szkoła a regionalizm”, I Zjazd Nauczycieli Regionalistów, Łowicz 22–26 VI 1996;
- „Biblioteki w służbie regionu”, Boguchwała pod Rzeszowem 26–27 IX 1996;
- „Młodzież a regionalizm”, V Forum regionalistyczne, Zduńska Wola 22–24 IV 1998;
- „Edukacja regionalna, dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole”, Rytko pod Nowym Sączem 11–13 III 1999 – konferencja MEN;
- „Rodzina a regionalizm. Wychowanie regionalne w rodzinie”, VI Forum Regionalistyczne, Kalwaria Zebrzydowska 16–18 IV 1999;
- „Edukacja regionalna w szkole. Współdziałanie towarzystw regionalnych ze szkołą”, Dzierżoniów 20 IV 1999;
- „Edukacja regionalna w reformowanej szkole”, II Krajowa Konferencja Nauczycieli Regionalistów, Nałęczów 28–30 VI 1999 (patronat MEN);
- „Wspomaganie rozwoju uzdolnień i talentów artystycznych dzieci i młodzieży”, III Krajowa Konferencja Towarzystw Upowszechniających Sztukę, Chełm – Dorohusk 2–3 VI 2000;
- „Edukacja regionalna a rodzina”, Szczawno Zdrój 27 IV 2001;
- „Młodzież – regionalizm”, XXIV Dolnośląskie Spotkania Regionalne, Jawor 11–12 V 2001;
- „Istota edukacji artystycznej i jej wpływ na kształtowanie postaw społecznych” Chełm 2 VI 2001;
- „Źródła wspomagające nauczycieli w edukacji regionalnej”, III Krajowa Konferencja Nauczycieli

Regionalistów, Jasło 26–28 VI 2001;

- „Wartości kultury regionalnej w procesie wychowania młodego pokolenia”, Ciechanów 13 XI 2001.

Wydawnictwa dotyczące omawianego tematu:

- Piotr Petrykowski, *Stowarzyszenie kulturalne jako środowisko wychowawcze*, Ciechanów 1994, s.121;
- *Edukacja kulturalna w stowarzyszeniach*, Ciechanów – Toruń 1996, s. 80;
- *Szkola a regionalizm*, Ciechanów 1996, s. 164;
- *Biblioteki w służbie regionu*, Ciechanów 1997, s. 152;
- *Edukacja regionalna, dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, (zlecenie MEN), Wrocław 1999, s. 324;
- *Rodzina – Młodzież – Regionalizm*, Ciechanów 2000, s. 156;
- *Sztuka a wychowanie*, Ciechanów 2000, s. 72;
- *Poradnik dla nauczycieli animatorów działalności regionalnej*, Wrocław 2000, s. 136;
- *Edukacja regionalna młodzieży w rodzinie, szkole i środowisku*, Wrocław 2001, s. 122,

PROBLEMY TOŻSAMOŚCI „MAŁYCH OJCZYZN”

Konferencje:

- „Działalność wydawnicza w ruchu regionalnym Rola i znaczenie czasopism regionalnych i lokalnych”, Włocławek 5–6 V 1995 r.;
- „Regionalizm Pomorski – historia i kultura”, Szczecin 17 XI 1995;
- „50 lat kultury na Warmii i Mazurach”, Olsztyn 22–23 IX 1995;
- „Śląsk jest jeden”, IV Śląskie Spotkania Regionalne, Opole 25 XI 1995;
- „Rola dziedzictwa kulturowego na Śląsku”, XIX Dolnośląskie Spotkania Regionalne, Zielona Góra 20–21 IV 1996;
- „Szerzenie wiedzy o regionie wśród wczasowiczów i kuracjuszy jako forma promocji regionu”. Duszniki Zdrój 7–8 VI 1996;
- „Towarzystwa regionalne a małe ojczyzny”, XVII Spotkania Regionalne, Kazimierz Dolny 13–15 VI 1997;
- „Dziedzictwo kulturalne w regionie”, III Sejmik Warmii i Mazur, Olsztyn 6 IX 1997;
- „Dziedzictwo kulturowe na Mazowszu w kształtowaniu współczesnego oblicza regionu”, Sejmik Mazowiecki, Warszawa 16 III 1998;
- „Regionalizm Wielkopolski dzisiaj”, Wielkopolskie Spotkania Regionalne, Szamotuły 16 V 1998;
- „Mazowsze wspólnota w kulturze”, Warszawa 23 III 1999;
- „Kultura wspólne dobro i obowiązek”, Wielkopolskie Spotkania Regionalne, Poznań 5 III 1999;
- „Podlasie jako region”, III Podlaskie Spotkania Regionalne, Sokołów Podl. 22–24 X 1999;
- „Powiat moja mała ojczyzna”, II Małopolskie Spotkania Regionalne, Jarosław 19–20 XI 1999;
- „Powiat moja regionalna ojczyzna”, VI Śląskie Spotkania Regionalne, Brzeg 27 XI 1999;
- „Tożsamość kulturowa Warmii i Mazur w działalności instytucji i stowarzyszeń”, V Sejmik Regionalny Warmii i Mazur, Olsztyn 25 III 2000;
- „Kultura a rozwój regionu”, II Wielkopolski Sejmik Kultury, Kalisz 1 IV 2000;
- „Dorobek kulturalny środowiska lokalnego dokumentowany w prasie regionalnej”, Nowa Sól 7 IV 2000;
- „Przed Kongresem Kultury Polskiej”, Mazowiecki Sejmik Kultury, Warszawa 18 V 2000;
- „Rola towarzystw regionalnych w rozwoju społeczno-kulturalnym powiatu”, XXIII Dolnośląskie Spotkania Regionalne, Góra Śląska 1–2 VII 2000;
- „Kultura a region”, Łódź 10 XI 2000;
- „Przed Kongresem Kultury Polskiej”, Konferencja Towarzystw Regionalnych Zachodniego Pomorza, Szczecin 16 XI 2000;
- „Korzenie mazowieckiej tożsamości”, Ciechanów 16 XII 2000;
- „Regionalizm Wielkopolski”, Wielkopolska Konferencja Kulturalna, Leszno 27–28 IV 2001;
- II Dolnośląski Zjazd Prasy Lokalnej, Oława 5 V 2001;
- „Rola stowarzyszeń regionalnych w aktywizacji kulturalnej powiatu i gminy”, IV Karpackie Spotkania Regionalne, Zawoja 8–10 VI 2001;

- „Ruch regionalny na Podlasiu”, IV Podlaskie Spotkania Regionalne, Ciechanowiec – Mielnik 21–22 IX 2001;
- „Znaczenie więzi regionalnych w województwie kujawsko-pomorskim”, Bydgoszcz 28 IX 2001;
- „Kulturowe aspekty integracji województwa kujawsko-pomorskiego w świetle założeń strategii rozwoju”, Toruń 18 XI 2001;
- „Tożsamość i wizerunek regionu – Mazowsze 2000 Plus”, Ciechanów 21 XI 2001;
- „Dziedzictwo Śląska treścią działalności regionalnych towarzystw kultury”, VII Śląskie Spotkania Regionalne, Tarnowskie Góry 24 XI 2001;
- II Kongres Regionalistów Śląskich, Legnica 8 XII 2001.

Problemy regionalizmu w ujęciu terytorialnym znalazły wyraz w następujących wydawnictwach KOD RTK:

- A. Kociszewski, *Regionalizm mazowiecki*, 1993, s. 280;
- S. Bednarek, *W kręgu małych ojczyzn. Szkice regionalistyczne*, Wrocław 1996, s. 134 (Regionalizm Dolnośląski);
- *Regionalizm pomorski. Historia, kultura, towarzystwa społeczno-kulturalne*, 1999, s. 266 (współwydanie);
- *Małopolska. Regiony – regionalizmy – małe ojczyzny*, t.1 1999, s. 320; t. II 2000, s. 320; t. III 2001, s. 336;
- *Wszechnica mazowiecka. Materiały*, t. 2, Warszawa 2000, s. 134;
- *Kultura a region*, Łódź 2000, s. 95;
- *Tożsamość kulturowa Warmii i Mazur w działalności instytucji i stowarzyszeń*, Olsztyn 2000, s. 114;
- *Mazowiecki Sejmik Kultury: przed Kongresem Kultury Polskiej 2000*, Warszawa 2001, s. 111;
- *Mazowsze – tożsamości wizerunek regionu*, Ciechanów 2001, s. 100.

OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

- „Opieka nad zabytkami i ochrona pejzażu kulturowego Polski”, VIII Spotkania Regionalne, Jasna Góra 11–12 VI 1993;
- „Problematyka przyrodniczo-geograficzna w działalności towarzystw regionalnych”, X Spotkania Regionalne, Słupsk 9–10 VI 1995;
- „Krajoznawstwo w działalności regionalnych towarzystw kultury”, XII Spotkania Regionalne, Warszawa 4–5 XII 1995;
- „Problematyka krajoznawstwa i sozologii w działalności regionalnych towarzystw kultury”, Ostrzeszów 5–7 IX 1996;
- I Sejmik Ekologiczny Towarzystw Regionalnych Lubelszczyzny, Fajstławice – Pszczela Woła 27–29 IX 1996;
- „Ochrona zabytków w działalności towarzystw regionalnych”, XVI Spotkania Regionalne, Malbork 27–29 X 1996;
- „Pomorskie kulturowe problemy geograficzno-przyrodniczo-społeczne”, Spotkania Regionalistów Pomorza, Słupsk 22–23 X 1999;
- „Społeczne uwarunkowania rozwoju i promocji »Zielonych Płuc Polski«”, Ciechanów 9 VI 2000;
- „Ochrona zabytków sakralnych w Polsce”, III Ogólnopolski Zjazd Księży Regionalistów. Kodeń nad Bugiem 24–27 IX 2001;
- „Dziedzictwo kulturowe w kształtowaniu tożsamości narodowej w procesie integracji z Unią Europejską: Rola miast i obszarów o znaczeniu historycznym i zabytkowym”, Zamość 5–6 X 2001;
- „Dziedzictwo kulturowe Mazowsza”, Warszawa 24, 25, 29 X 2001.

Rezultatem powyższych konferencji były wydawnictwa:

- *Materiały I Sejmiku Ekologicznego Towarzystw Regionalnych Lubelszczyzny*, Fajstławice 1998, s. 124;
- *Materiały do poznania regionalizmu słupskiego*, Słupsk 2000, t. II, s. 114; t. III, s. 129;
- *Zielone Płuca Polski. Społeczne uwarunkowania rozwoju i promocji*, Białystok – Ciechanów – Warszawa 2000, s. 104.

* * *

W związku z reformą administracyjną i koniecznością budowania tożsamości na najniższych szczeblach samorządowych zostały w trakcie zjazdów i konferencji uwzględniane tematy o charakterze szkole-

niowym:

- „Projektowanie przyszłości w małych ojczyznach”, XIV Spotkania Regionalne, Kołobrzeg 8–9 V 1996; VI Śląskie Spotkania Regionalne, Bolesławiec 27–28 VI 1997;
- „Regionalne-narodowe-universalne”, Wielkopolskie Spotkania Regionalne, Gniezno – Śmiełów 5–6 X 1997;
- „Zadania towarzystw po nowym podziale administracyjnym kraju”, Wrocław 28 XI 1998;
- „Mała ojczyzna – powiat”, Wielkopolskie Spotkania Regionalne, Środa 28–29 V 1999;
- II Małopolskie Spotkania Regionalne, Jarosław 19–20 XI 1999.

* * *

Obok głównych bloków tematycznych poruszano również inne problemy:

- „Współpraca regionalnych towarzystw kultury z samorządem terytorialnym”, Białystok 16 VI 1991;
- „Rola samorządu na pograniczach etnicznych”, Wigry 28–30 VI 1998;
- „Instytucje kultury w nowej strukturze administracyjnej kraju”, Warszawa 7 V 1998;
- „Gwarancje konstytucyjne i regulacje prawne działalności stowarzyszeniowej”, Skierniewice 20–21 II 1995.

Większość konferencji odbywała się pod patronatem Ministerstwa Kultury i Sztuki, ale także patronował Prymas Polski, ministrowie Edukacji Narodowej i Ochrony Środowiska, wojewodowie. Pomocy materialnej i organizacyjnej udzielały środowiska lokalne i regionalne – w tym poważny wkład pracy społecznej wносиły stowarzyszenia.

W latach 1981–2011 zorganizowano:

- III Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury (Poznań 1985), trzy wystąpienia władz państwowych, ok. 90 wypowiedzi regionalistów, 6 referatów;
- IV Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury (Lublin 1990), dwa wystąpienia przedstawicieli władz państwowych, dwa referaty naukowe, 101 głosów w dyskusji;
- V Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury (Wrocław 1994) i 14 poprzedzających go sejmików regionalnych – ogłoszono 21 referatów;
- VI Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury (Radom 1998), poprzedzony 49 sejmikami wojewódzkimi; w trakcie obrad sejmikowych i kongresowych ogłoszono 52 referaty;
- VII Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury (Gorzów Wlkp. 2002), 9 referatów naukowych, 132 głosy w dyskusji, powierzenie RSR RP roli reprezentanta towarzystw regionalnych w Polsce. Hasło „Być narodowi pożytecznym”;
- VIII Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury (Warszawa 2006), hasło „A to Polska właśnie”, 12 referatów naukowych, 92 głosy w dyskusji. Uchwalenie Deklaracji programowej regionalistów polskich;
- IX Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury (Kielce 2010), 2 wypowiedzi regionalistów, 2 wypowiedzi samorządowców, obrady w X zespołach problemowych;
- Krajowy Kongres Kultury Wsi (Jasna Góra 1997), poprzedzony 16 sejmikami regionalnymi; podczas sejmików i Kongresu ogłoszono 77 referatów.

W tym okresie także z inicjatywy regionalistów i z ich udziałem w organizacji odbył się Kongres Kultury Polskiej – 2000. Przewodniczący RK RTK był wiceprzewodniczącym Komitetu Organizacyjnego i koordynatorem wydania materiałów tegoż Kongresu. W Kongresie uczestniczyło ponad 800 osób.

- Regionaliści uczestniczyli w pracach związanych z przygotowaniem i przeprowadzeniem Kongresu Kultury Polskiej – 2000 (m.in. organizując 4 debaty przedkongresowe i wydając 6 książek prezentujących plon tych konferencji).
- Przeprowadzono 81 problemowych konferencji i zjazdów o zasięgu krajowym i 77 konferencji regionalnych, na których ogłoszono 854 referaty.

Łącznie zorganizowano 230 konferencji, zjazdów, spotkań regionalnych, podczas których ogłoszono 1004 referaty i komunikaty.

Liczącym się przedsięwzięciem było zorganizowanie w 1997 r. Krajowego Kongresu Kultury Wsi na Jasnej Górze, wydrukowanie z tej okazji 6 książek o kulturze na wsi i opracowanie raportu o stanie kultury wsi. Uczestniczyło w Kongresie ponad 700 osób, odbyło się 16 sejmików regionalnych poświęconych kultu-

rze na wsi.

RK RTK wyrażała swoje opinie i stanowiska w ważnych sprawach dla społeczeństwa. Dotyczyły one Konstytucji RP, samorządu gminnego, nowego podziału administracyjnego kraju, kultury, na wsi, stanu kultury w Polsce.

Przedstawiciele ruchu regionalnego Józef Borzyszkowski, Anatol Jan Omelaniuk, Ludwik Ratajczak uczestniczyli w pracach rządowego zespołu do spraw nowego administracyjnego podziału kraju.

Wydarzeniem o znaczeniu historycznym było opracowanie i uchwalenie na V Kongresie Regionalnych Towarzystw kultury w 1994 r. we Wrocławiu Karty Regionalizmu Polskiego, w której znajduje się zapis istoty polskiego współczesnego regionalizmu oraz Deklaracji Programowej Regionalistów Polskich – 2006 ogłoszona na VIII Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury w Warszawie.

Mimo trudności finansowych szczególne miejsce w programie RK RTK zajmuje działalność wydawnicza. Książka zawsze miała szczególne miejsce w działalności towarzystw. Jest to najbardziej efektywna i trwała forma upowszechniania dorobku ruchu społeczno-kulturalnego, najnowszych badań dotyczących regionalizmu, prezentowanych na konferencjach i zjazdach regionalnych. Część wydawnictw adresowanych bezpośrednio do towarzystw spełnia funkcje informacyjne: *Komunikaty Rady Krajowej* (1987–1997); *Informator KOD* (nr 1–13 z lat 1984–2001), który zawiera również zestawienie bibliograficzne, charakterystykę poszczególnych towarzystw, artykuły problemowe itp.

Po roku 1989 zaistniały warunki do podejmowania szerszej problematyki nowoczesnego regionalizmu w serii Prace KOD RTK. W tej serii ukazały się dotychczas 34 pozycje, których znaczenie wykracza poza tradycyjne rozumienie regionalizmu kulturowego. Pionierski charakter miała książka *Regionalizm Polski – tradycje i współczesność*, obejmująca całość problematyki (od zagadnień gospodarczych po ruch społeczno-kulturowy).

Problemów związanych z regionalizacją kraju dotyczą również inne pozycje: *Regionalizm a ustroj państwa polskiego* (600 egz. przekazano w 1995 r. na potrzeby Sejmu i Senatu), *Regiony kulturowe a nowa regionalizacja kraju* (1994), *Polskie Regiony. Podstawy kulturowe regionalizacji Polski* (1997).

Znaczna część publikacji poświęcona została różnym aspektom regionalizmu: edukacji regionalnej i kulturalnej, ochronie dziedzictwa narodowego na pograniczach etnicznych, zachowaniu krajobrazu kulturowego, problemom tożsamości „maluch ojczyzn”.

W swym dorobku Ośrodek Administracji Regionalnych Towarzystw Kultury ma 69 publikacji własnych i 19 wydanych we współpracy z towarzystwami o łącznej objętości 965 arkuszy drukarskich (15 440 str.) i nakładzie 154 050 egz. Książki te przesyłane są do wszystkich regionalnych towarzystw na terenie kraju, ważniejszych bibliotek, uczelni i instytucji zajmujących się problematyką regionalną.

Szczególne znaczenie wydawnictwa te mają dla działaczy ruchu stowarzyszeniowego. Przed 10 laty nasza wiedza o regionalizmie była skromna i ograniczała się w zasadzie do problemów kultury. Szersza znajomość regionalizacji była udziałem wąskiego grona badaczy, a sam temat, w okresie PRL, uważano za niezgodny z założeniami polityki państwa. W ciągu tych 10 lat udało się stworzyć *b i b l i o t e k ę w i e - d z y o r e g i o n a l i z m i e*, odpowiadającej wyznaniom czasu przyszłego, zwłaszcza zaś perspektywie otwarcia przestrzeni europejskiej (m.in. *Tożsamość narodowa a ruch regionalny w Polsce; Integracja europejska a ruch regionalny w Polsce*). Stowarzyszenia wysoko oceniają zarówno znaczenie działalności wydawniczej, jak i sesje oraz konferencje. Znalazło to wyraz w uchwale VI Kongresu Regionalnych Towarzystw Kultury (Radom 1998).

Po 21 latach działalność KR RTK jako organu bez osobowości prawnej wolał członków RK RTK i postulat Ministra Kultury w dniu 23 maja 2002 r. odbyło się w Warszawie zebranie założycielskie RSR RP, organizacji działającej na podstawie prawa o stowarzyszeniu.

Towarzystwa założyciele Ruchu Stowarzyszeń Regionalnych Rzeczypospolitej Polskiej:

1. Dolnośląskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, Wrocław;
2. Brzeskie Towarzystwo „Gryf”, Brzesko;
3. Ciechanowskie Towarzystwo Naukowe, Ciechanów;
4. Kujawsko-Pomorskie Towarzystwo Kulturalne, Bydgoszcz;
5. Raławickie Towarzystwo Kulturalne, Raławice;
6. Słupskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, Słupsk;
7. Staszowskie Towarzystwo Kulturalne, Staszów;
8. Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Tarnogórskiej, Tarnowskie Góry;

9. Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze”, Olsztyn;
10. Suwalskie Stowarzyszenie Muzyczne im. Emiliana Młynarskiego, Suwałki;
11. Toruńskie Towarzystwo Kultury, Toruń;
12. Towarzystwo Miłośników Miasta Piły, Piła;
13. Towarzystwo Miłośników Ziemi Krośnieńskiej, Krosno Odrzańskie;
14. Towarzystwo Miłośników Ziemi Strzyżowskiej w Strzyżowie;
15. Towarzystwo Przyjaciół Orawy im. ks. Ferdynanda Machaya, Kraków;
16. Towarzystwo Regionalne Hrubieszowskie im. Stanisława Staszica, Hrubieszów;
17. Towarzystwo Społeczno-Kulturalne „Renesans”, Zamość;
18. Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne, Poznań.

Komitet założycieli w składzie: Aleksander Kociszewski, Anatol Jan Omelaniuk, Stanisław Słopeń z upoważnienia Rady Krajowej Regionalnych Towarzystw Kultury i Ruchu Stowarzyszeń Regionalnych RP przedłożyli na VII Kongresie Regionalnych Towarzystw Kultury w Gorzowie Wlkp. wniosek o wygaśnięcie formuły organizacji reprezentacji regionalistów przez RK RTK i powierzenie misji krajowej reprezentacji stowarzyszeń przez RSR RP. VII Kongres przyjął wnioski. Od 21 września 2002 Rada Krajowa RSR RP jest jedynym z woli Kongresu reprezentantem towarzystw regionalnych w Polsce, która zgodnie z ogłoszonym statutem kontynuuje idee RK RTK.

Po 2003 r., gdy Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego podjęło decyzję o włączeniu KOD RTK w strukturę Narodowego Centrum Kultury bez zadań na rzecz stowarzyszeń regionalnych i bez dotacji na działalność RSR RP wówczas Rada Krajowa zabiegała u władz państwowych o utrzymanie z budżetu państwa instytucji kulturalnej wspomagającej ruch stowarzyszeń regionalnych, będącej zarazem oparciem materialnym dla Rady krajowej. Żądano bez skutku reaktywowania działalności b. KOD RTK w Ciechanowie. zabiegano ze skutkiem pozytywnym powstania w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego, w oparciu o zbiory KOD RTK, Instytutu Regionalizmu. W latach 2006–2010 skierowano do Rządu i Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego prośbę o utworzenie Instytutu Kultury Regionalnej. Prośba ciągle jest bez odpowiedzi. Kierowane były do premiera, marszałka sejmu wnioski o stworzeniu warunków materialnych umożliwiających działalność towarzystwa w tym nowelizacji prawa.

Odbywały się 2–3 razy w roku rozmowy Rady Krajowej z kierownictwem MKiDN o sytuacji RK RSR RP i jej trudnościach. Składano wnioski o dofinansowanie zadań programowych. Niestety większość wniosków nie uzyskiwało akceptacji. Podobnie w ciągu ponad 15 lat systematycznie omawiano kwestię edukacji regionalnej w szkołach z kierownikiem MEN. Realizowano program „Dziedzictwo kulturowe w regionie” i opracowano nową inspirację programową „Mówiąc ojczyzna” – kształtowanie polskiej tożsamości i wychowanie patriotyczne. Odbywały się konferencje w Sejmie i Senacie RK RTK wspólnie z Komisją Kultury Sejmu zorganizowało w roku 2000 spotkanie ponad 100 regionalistów, w których brało udział również marszałek sejmu Maciej Płażyński. Spotkanie odbyło się w 200 rocznicę powstania Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Członkowie RK RSR RP w ostatnich 8 latach odbywali rozmowy m.in. z wicemarszałkiem senatu Markiem Ziółkowskim, przewodniczącym parlamentarnego klubu PSL Stanisławem Żelichowskim oraz przewodniczącymi komisji kultury Sejmu: Jerzym Wanderlichem i Janem Marią Jackowskim. W trakcie spotkań postulowano potrzebę stworzenia w Polsce korzystnych warunków prawno-materialnych dla działalności stowarzyszeń. Ukazywano rolę towarzystw regionalnych w środowiskach lokalnych i potrzebę lepszej współpracy z samorządami terytorialnymi.

Dzięki rozwojowi ruchu stowarzyszeń regionalnych czterokrotnie powiększono ich liczbę w ostatnich 30 latach ożywiona została problematyka regionalna, a słowa „ojcowizna”, „mała ojczyzna”, „kultura regionalna”, „zakorzenie”, „dziedzictwo” czy „tradycja regionalna” są treścią działań towarzystw regionalnych w różnych przestrzeniach, w gminach, miastach lub na obszarze ziem i regionów. Rady spełniały wolę II Kongresu RTK w Nowym Sączu. Powstała jednolita krajowa reprezentacja działająca na rzecz regionalizmu w Polsce i służąca rozwojowi stowarzyszeń regionalnych. Zachowano jedność ruchu regionalnego. Nie doszło do jej rozbicia ani podporządkowania jakimkolwiek partiom politycznym. Zachowana jest samodzielność. Z wielką konsekwencją zachowano własną niezależność. W granicach swoich możliwości. Krajowa Reprezentacja Regionalnych Towarzystw wypełnia jedynie służebną rolę w stosunku do stowarzyszeniowego ruchu regionalnego.